

در اوایل دهه ۸۰، دو برنامه جدید، فصل تازه ای را در برنامه های کودک تلویزیون رقم زد. شبکه یک که از سال ۷۴ گیتی خامنه را نداشت، در سال ۷۹ با خدا حافظی الهه رضایی و تغییر ساختار برنامه کودک، عمو پورنگ را روی آنتن برد. شبکه تهران نیز با افزایش ساعات پخش، با رنگین کمان به تولید برنامه کودک دست زد.

تاریخچه فشرده پخش برنامه های کودک در سیمای جمهوری اسلامی

کودک شو!

مصطفی قاسمیان
خبرنگار

سابقه پخش برنامه های کودک در تلویزیون ایران، به اندازه سابقه خود تلویزیون در ایران است. اما سبک و سیاق برنامه سازی، همیشه به یک منوال نبوده و پیشرفت های چشمگیری داشته است. بچه های دهه ۶۰، نوعی از برنامه ها را تجربه کرده اند که ذره ای برای کودکان دهه ۹۰ جذابیت ندارد. این تغییرات در نتیجه برخی تصمیمات تأثیرگذار مدیریتی و جریان سازی بعضی برنامه سازان مهم اتفاق افتاده است و به نوعی می توان آن را حاصل سه نقطه عطف مشخص دانست. در ادامه، مروری کوتاه خواهیم داشت به برنامه سازی برای کودک و برنامه های شاخص کودکان که در این چهار دهه از سیمای جمهوری اسلامی پخش شده است.

آغاز در دهه ۶۰

در همان ماه های آغازین پیروزی انقلاب اسلامی بود که مسوولان وقت تلویزیون به فکر راه اندازی برنامه کودک و نوجوان افتادند. دو دختر ۱۵ ساله به نام های الهه رضایی و گیتی خامنه از طریق تست اجرا، جذب شبکه یک شدند و بدون هیچ تجربه ای، ناگهان مجری برنامه کودک شدند. شبکه یک هر روز ساعت ۵ تا ۶ عصر، برنامه کودک داشت و رضایی و خامنه، یک روز در میان برنامه را اجرا می کردند. برنامه کودک آن زمان، عبارت بود از صحبت های مجری نشسته پشت میز، به علاوه چند بخش کارتون. در آن زمان شبکه دو هم برنامه داشت، اما به خاطر آن که دستیابی به این شبکه، به خصوص در شهرستان ها تا حدی مشکل بود، برنامه کودک آن به اندازه شبکه یک مشهور نشد و مریم افشار مجری اش هم همین طور. برنامه کودک شبکه دو از ساعت ۶ تا ۷ عصر پخش می شد و خوب، کمتر به خاطر مانده است. برنامه های خاطره انگیزی مثل «آقای حکایتی»، «محل برویبا» و کارتون های محبوبی چون سندباد، خانواده دکتر ارنست، بل و سیاستین، حنا دختری در مزرعه، بچه های مدرسه والت، پرین، مهاجران، چاق و لاغر، واتو واتو و هادی و هدی از جمله کارتون های پخش شده در دهه ۶۰ است.

جمعه های شاد کودکان

تعطیلی مدارس در روز جمعه، همیشه فرصت خوبی بود برای کودکان که برنامه های جذاب تر و محبوب تری تماشا کنند. در آن زمان ترتیب پخش برنامه ها در روز جمعه، برعکس بود. شبکه دو صبح برنامه داشت و شبکه یک، بعد از ظهر. برنامه های ویژه تر هر دو شبکه هم به همین زمان موکول شده بود؛ مجموعه هایی چون مدرسه موش ها در شبکه یک و بامزی در شبکه دو. برنامه های پرورشیان کودک در روزهای جمعه، از ویژگی هایی است که تا همین امروز هم تداوم داشته است. حیات هنری مجید

قناد، مجری با سابقه تلویزیون نیز با همین روزهای جمعه گر خورده. او از اواسط دهه ۶۰، برنامه هفتگی خود را که اوایل از مدرسه تا مدرسه نام داشت، شروع کرد و برای سه دهه، جمعه ها در شبکه دو اجرا کرد.

شبکه های جدید بدون برنامه کودک

این روند تا سال ها بعد و تأسیس شبکه های جدید ادامه داشت. شبکه سه در سال ۷۲ به عنوان شبکه جوان افتتاح شد و با توجه به مأموریت خود، گروه کودک و نوجوان نداشت. در ادامه شبکه های دیگری نیز مانند شبکه چهار، قرآن و خبر روی آنتن رفتند ولی رویکرد تخصصی، اجازه ساخت برنامه کودک نمی داد. در دهه ۷۰، اگرچه برنامه سازی برای کودک، پیشرفت های چشمگیری را تجربه کرد و داستان های جذاب تری برای کودکان روایت شد، اما همچنان ساختار پخش برنامه تقریباً ثابت بود. مجموعه های محبوبی چون السون و ولسون، قصه های تابه تا و سمندون محصول سال های دهه ۷۰ هستند که در همان ساختار آشنای قبل، روی آنتن رفتند.

آغاز عصر خاله ها و عموها

در اوایل دهه ۸۰، دو برنامه جدید، فصل تازه ای را در برنامه های کودک تلویزیون رقم زد. شبکه یک که از سال ۷۴ گیتی خامنه را داشت، در سال ۷۹ با خدا حافظی الهه رضایی و تغییر ساختار برنامه کودک، عمو پورنگ را روی آنتن برد. شبکه تهران نیز با افزایش ساعات پخش، با رنگین کمان به تولید

برنامه کودک دست زد.

دوره جدید با حضور خاله ها و عموها در تلویزیون همراه بود و دو نفر را بیشتر از بقیه به شهرت رساند؛ داریوش فرضیایی ۲۸ ساله که به نام عمو پورنگ مجری شبکه یک بود و آزاده آل ایوب ۲۳ ساله که با نام خاله نرگس در شبکه پنج اجرا می کرد. در ساختار جدید، مجری ها دیگر جلوی دوربین نمی نشستند تا لایه لای کارتون ها چند جمله ای بگویند. بعلاوه نمایش نیز بخش جدیدی از برنامه سازی برای کودک و مجری به مجری - بازیگر تبدیل شد. اتفاق مهم دیگر، حضور عروسک ها روی آنتن زنده بود که با رنگین کمان اتفاق افتاد. عروسک پیشتر تنها در شماری از برنامه های تولیدی دیده می شد. رنگین کمان یکی از دیرپا ترین برنامه های تلویزیون بود که حدود ۱۵ سال پخش شد. از کارتون های محبوب این دوره، می توان به گرچه سگ، رد پای آبی و سفرهای علمی اشاره کرد.

دومین نقطه عطف

سال ۸۳ زمانی بود که تحول بعدی برنامه های کودک تلویزیون اتفاق افتاد. در فروردین ۸۳، سه بازیگر تأثیر علی فروتن، محمد مسلمی و حمید گلی با نام هنری گروه فیتله به برنامه عمو قناد اضافه شدند و اواخر سال ۸۳، برنامه ملیکا زارعی با نام خاله شادونه روی آنتن شبکه یک رفت. فیتله ها که مجری نبودند و فقط نمایش اجرا می کردند، به سرعت محبوب شدند و باعث شدند دوز اجرای نمایش در برنامه های کودک، بیشتر و بیشتر شود. برنامه خاله شادونه، اولین برنامه کودکانه ای بود که صبح روزهای غیر تعطیل پخش می شد و مخاطب آن خردسالانی بودند که به سن مدرسه نرسیده بودند.

شبکه ۲، شبکه کودک

در سال ۸۸ شبکه دو با تغییر مأموریت به شبکه تخصصی کودک و نوجوان، عهده دار پخش برنامه های کودک شده و گروه کودک و نوجوان شبکه یک منحل شد. تصمیم بر این بود که از سال ۸۹، برنامه های کودک شبکه های دیگر به شبکه دو کوچ کنند. همین اتفاق افتاد و با وجود مخالفت های بسیار، برنامه های صبحگاهی خاله شادونه و عصرگاهی عمو پورنگ به شبکه دو رفتند. با این حال رنگین کمان هیچ وقت به شبکه دو منتقل نشد و در همان شبکه پنج ماند. این تصمیم بحث برانگیز که باعث رونق چندان نیز در برنامه سازی کودک در تلویزیون نشد، پنج سال دوام آورد و در اواخر سال ۹۳، بازگشت رسمی برنامه های کودک به شبکه یک اعلام شد.

شروع دوران پویا

در بحبوحه توسعه کمی شبکه های تلویزیون در اواخر دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰، ایده ای مبنی بر تشکیل شبکه تخصصی کودک که هزارا چندگاهی درباره اش صحبت می شد، به طور جدی در دستور کار قرار گرفت. سرانجام در سال ۹۱ این ایده جامه عمل پوشید و شبکه پویا تشکیل شد. درباره شبکه پویا، در دیگر بخش های این پرونده، مفصل تر خواهید خواند.

